ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ВОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ У ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Василь Заплатинський

Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка,
18/2, вул. Бульварно-Кудрявська, м. Київ, 04053, Україна
канд. с.-г. наук, v.zaplatynskyi@kubg.edu.ua, orcid.org/0000-0003-0119-7135

DOI: 10.32347/2524-0021.2026.55.13-21

Анотація. У статті розглянуто проблему формування культури водокористування та відповідального поводження з відходами у здобувачів базової середньої освіти як складову формування екологічної культури. Обґрунтовано актуальність цього завдання в умовах обмеженості прісних водних ресурсів, погіршення їх якості, зростання обсягів споживання та утворення відходів. Метою статті є аналіз нормативного підґрунтя формування екологічної культури учнів, визначення ролі соціальної і здоров'язбережувальної та інших освітніх галузей і обґрунтування можливостей конкретизації положень Державного стандарту базової середньої освіти щодо водозбереження, ресурсозбереження, відповідального споживання та поводження з відходами. Проаналізовано положення Державного стандарту базової середньої освіти, зокрема екологічну компетентність, вимоги щодо економного використання природних ресурсів, відповідального ставлення до довкілля, прогнозування наслідків діяльності та сталого розвитку. Встановлено міжгалузевий характер формування екологічної культури та визначено внесок природничої, технологічної, громадянської та історичної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної освітніх галузей. Особливу увагу приділено соціальній і здоров'язбережувальній галузі як засобу переходу від екологічних знань до повсякденної відповідальної поведінки. Показано, що водозбереження та сортування чи повторне використання речей не визначені Державним стандартом як окремі назви обов'язкових результатів навчання, проте є конкретними проявами ширших нормативних вимог. Обґрунтовано значення результатів 6 СЗО 4.5.1, 9 СЗО 4.5.1 та результатів, пов'язаних із прогнозуванням наслідків, оцінюванням ризиків, вибором альтернатив і безпечною поведінкою. Запропоновано нормативно-методичну матрицю їх екологічної конкретизації. Визначено вікову динаміку, а саме: у 5–6 класах переважає формування ощадливих і безпечних практик, у 7–9 класах – критичний аналіз потреб, альтернатив і наслідків рішень. Окреслено можливості використання водних і ресурсних аудитів, практичних та проєктних завдань. Підкреслено перспективність поєднання екологічної освіти з професійною орієнтацією та партнерством закладів освіти з підприємствами водопостачання, водовідведення, перероблення й утилізації відходів.

Ключові слова: екологічна культура, культура водокористування, водозбереження, ресурсозбереження, відповідальне споживання, поводження з відходами, базова середня освіта, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь, екологічна компетентність, сталий розвиток, професійна орієнтація.

ВСТУП

Формування екологічної культури та культури взаємодії людини з навколишнім світом є одним із важливих завдань сучасної освіти. Ставлення людини до природних ресурсів, речей, енергії, води, продуктів споживання та відходів формується як результат тривалого процесу засвоєння знань, цінностей, норм і моделей поведінки. Екологічна культура не обмежується знаннями про природу чи усвідомленням необхідності її охорони. Вона передбачає здатність співвідносити власні потреби та

© Заплатинський В., 2026

повсякденні дії з можливостями природного середовища, прогнозувати наслідки діяльності, ощадливо використовувати ресурси та усвідомлювати особисту відповідальність за стан довкілля і добробут інших людей. Особливого значення набуває культура поводження з природними ресурсами, речами, енергією, водою та відходами. В умовах загострення глобальних екологічних проблем екологічна відповідальність стає важливою передумовою суспільної безпеки, здоров'я населення та сталого розвитку.

Однією з найбільш очевидних проблем сучасності є забезпечення людства достатньою кількістю прісної, зокрема питної, води. Незважаючи на те, що водою вкрито понад дві третини поверхні Землі, легкодоступна прісна вода становить менше одного відсотка загального обсягу водних ресурсів планети [1]. Потреба у воді зростає, а її доступність і якість у багатьох регіонах погіршуються під впливом кліматичних змін, забруднення, надмірного водокористування та інших антропогенних чинників.

Проблема має не лише екологічний, а й соціальний, економічний та здоров'язбережувальний вимір. За даними ВООЗ та ЮНІСЕФ, у 2024 році близько 2,1 млрд людей у світі не мали доступу до безпечного питного водопостачання, а понад 100 млн використовували для пиття необроблену поверхневу воду [2]. Безпечна та достатня кількість води є фундаментальною передумовою громадського здоров'я, гігієни, продовольчої безпеки та нормальної життєдіяльності. ВООЗ наголошує на безпосередньому зв'язку доступу до безпечної питної води зі здоров'ям населення [3].

Проблема води полягає не лише у пошуку нових джерел водопостачання чи вдосконаленні технологій очищення. Не менш важливим є формування культури водокористування – усвідомлення цінності води, її обмеженості, здатності економно її використовувати, запобігати забрудненню та відповідально ставитися до водних ресурсів. Водозбереження у цьому контексті є складовою загальної культури життєдіяльності людини.

Ощадливе використання водних ресурсів стає важливим напрямом політики й у Європейському Союзі. Європейська Комісія у 2025 р. закріпила принцип «water efficiency first» – «водна ефективність передусім», відповідно до якого пріоритет надається скороченню споживання води, підвищенню ефективності її використання та запобіганню марнотратству. Актуальність такого підходу посилюється тим, що сезонний дефіцит води охоплює значну частину території та близько 40 % населення ЄС протягом принаймні літнього сезону [4]. Водозбереження, таким чином, перетворюється з побутової навички на компонент культури сталого розвитку, а освіта є одним із ключових механізмів переходу від інформування до формування стійких поведінкових практик.

Подібна логіка стосується поводження з відходами. Сучасна культура споживання зумовлює значні обсяги відходів і актуалізує перехід від моделі «виробництво – споживання – викидання» до раціонального споживання, повторного використання, переробки та запобігання утворенню відходів. Важливо формувати розуміння того, що відходи є наслідком певного способу виробництва, споживання та використання природних ресурсів.

Формування екологічної культури розпочинається з наймолодшого віку в сім'ї, продовжується у дошкільній та початковій освіті, а на рівні базової середньої освіти створюються умови для переходу від елементарних правил і звичок до усвідомленого аналізу причин, наслідків, ризиків та суспільного значення екологічно відповідальної поведінки. Державний стандарт базової середньої освіти [5] визначає серед завдань базової освіти відповідальне та шанобливе ставлення до навколишнього природного середовища, а серед ціннісних орієнтирів – відповідальне ставлення до довкілля. Визначена Державним стандартом екологічна компетентність передбачає усвідомлення принципів природокористування, необхідності охорони природи, правил поведінки в природі, економного використання природних ресурсів та взаємозв'язку

господарської діяльності людини зі збереженням природи і сталим розвитком.

Аналіз нормативних засад дає підстави розглядати формування екологічної культури як міжгалузеве освітнє завдання, що охоплює знаннєвий, ціннісний, поведінковий, соціальний та здоров'язбережувальний компоненти. Водозбереження та відповідальне поводження з відходами є конкретними практичними проявами вимог Державного стандарту щодо відповідального ставлення до довкілля, ощадливого використання природних ресурсів, прогнозування наслідків власної діяльності, безпеки, здоров'я, добробуту та сталого розвитку.

МЕТА І МЕТОДИ

Метою статті є оприлюднення аналізу нормативного підґрунтя формування екологічної культури учнів базової середньої школи, визначення місця соціальної і здоров'язбережувальної та інших освітніх галузей у цьому процесі та обґрунтування можливостей освітньої конкретизації положень Державного стандарту щодо водозбереження, ощадливого використання природних ресурсів, відповідального споживання та поводження з відходами.

Методи дослідження: аналіз, контент-аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація наукових, нормативних і науково-методичних джерел; аналіз положень Державного стандарту базової середньої освіти та обов'язкових результатів навчання; структурно-логічний аналіз взаємозв'язків між освітніми галузями та формуванням екологічної культури; моделювання й педагогічне проєктування практичних способів конкретизації освітніх результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПОЯСНЕННЯ

1. Аналіз державного стандарту базової середньої освіти щодо формування екологічної культури

Державний стандарт базової середньої освіти визначає обов'язкові результати навчання здобувачів освіти, загальний обсяг навчального навантаження, структуру і зміст базової середньої освіти та компетентнісний потенціал освітніх галузей. Екологічна проблематика в ньому представлена не як вузький предметний напрям, а розподілена між ключовими компетентностями, ціннісними орієнтирами, освітніми галузями та обов'язковими результатами навчання [5].

Однією з ключових для досліджуваної проблеми є *екологічна компетентність*, яка пов'язується з усвідомленням екологічних принципів природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки в природі, економного використання природних ресурсів, а також взаємозв'язку господарської діяльності людини зі збереженням природи та сталим розвитком [5]. Таким чином, нормативно закладено перехід від знань про природне середовище до відповідального характеру взаємодії людини з ним.

Важливою є також вимога *економного використання природних ресурсів*, яка створює основу для формування культури ресурсозбереження. Її конкретизацією можуть бути ощадливе використання води, енергії, сировини, продуктів харчування, речей та інших ресурсів. При цьому Державний стандарт не встановлює окремих обов'язкових результатів навчання під назвами «водозбереження», «сортування відходів» чи «повторне використання речей». Водночас ці практики безпосередньо випливають із ширших вимог щодо економного використання природних ресурсів, охорони природи, відповідального ставлення до довкілля та сталого розвитку [5]. Тому водозбереження та відповідальне поводження з відходами доцільно розглядати як конкретні поведінкові прояви визначених Державним стандартом компетентностей і результатів навчання, а не як штучно додані до освітнього змісту теми.

Міжгалузевий характер формування екологічної культури

Екологічний компонент Державного стандарту має виразний міжгалузевий характер і реалізується через взаємодію природничої, технологічної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та

історичної, інформатичної та інших освітніх галузей [5].

Природнича освітня галузь забезпечує наукове розуміння природних систем, впливу діяльності людини на природу та наслідків такого впливу, формує здатність оцінювати використання природних ресурсів і відповідально взаємодіяти з природою. Технологічна освітня галузь доповнює цей зміст практичним виміром: готовністю змінювати природне середовище без заподіяння йому шкоди та ефективно використовувати техніки, технології й матеріали без негативного впливу на довкілля [5]. Громадянська та історична освітня галузь розширює екологічну проблематику до рівня суспільної відповідальності, пов'язуючи її із взаємозалежністю суспільства, економіки, культури та природного середовища й участю у розв'язанні локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем сталого розвитку. Інформатична освітня галузь створює можливості для усвідомлення екологічних наслідків використання цифрових технологій та відповідного споживання. Особливе місце посідає соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь, яка переводить екологічний зміст у площину особистого вибору, безпеки, здоров'я, добробуту та повсякденної поведінки.

2. Можливості соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі у формуванні культури водозбереження та відповідального поводження з відходами

Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь безпосередньо орієнтована на здоров'я, безпеку, добробут, соціальну взаємодію та прийняття відповідальних рішень. Її обов'язкові результати включають прогнозування наслідків власних дій, оцінювання ризиків, визначення альтернатив та вибір безпечних моделей поведінки [5, 6]. Це створює особливо сприятливі умови для переходу від екологічного знання до екологічно відповідальної поведінки.

Стан довкілля безпосередньо пов'язаний із здоров'ям і безпекою людини. Забруднена вода є одночасно екологічною, санітарною та здоров'язбережувальною проблемою; неналежне поводження з відходами – питанням екологічної та побутової безпеки; надмірне споживання – проблемою використання ресурсів, добробуту та відповідальності перед іншими. Отже, екологічна проблематика в межах конкретних результатів навчання може розглядатися через послідовність: знання → усвідомлення цінності → оцінювання ризиків і наслідків → прийняття рішення → практична дія → закріплення поведінкової моделі.

2.1. Водозбереження та ощадливе використання ресурсів

Державний стандарт безпосередньо не формулює окремого результату під назвою «водозбереження», однак вода є природним ресурсом, тому її раціональне використання відповідає вимозі економного використання природних ресурсів [5]. Водозбереження доцільно розглядати у двох взаємопов'язаних аспектах: кількісному – ощадливе споживання, та якісному – запобігання забрудненню води. Особливо вагомим є результат 6 СЗО 4.5.1, який передбачає пояснення обмеженості ресурсів, необхідності ощадливого ставлення до них та можливості повторного використання для забезпечення здоров'я, безпеки і добробуту [7]. Він створює безпосередній нормативний міст до формування культури водозбереження, ресурсозбереження та повторного використання речей. Для 5–6 класів доцільно формувати практики раціонального використання води, запобігання її марному витрачанню і забрудненню, розуміння зв'язку якості води зі здоров'ям та безпекою. У 7–9 класах акцент зміщується до аналізу власного споживання, порівняння альтернатив, оцінювання економічних, соціальних та екологічних наслідків.

Таким чином, водозбереження має формуватися не як набір правил, а як здатність помічати проблему, оцінювати наслідки власних дій, обирати альтернативу та свідомо змінювати поведінку.

2.2. Від обмеженості ресурсів – до відповідального споживання

Культура ощадливості має передувати культурі поводження з відходами, оскільки значна частина екологічного навантаження

виникає ще до появи відходу – на етапі формування потреби та споживання: менше непотрібного та неефективного споживання → менше використаних ресурсів → менше утворених відходів → менший негативний вплив на довкілля**.** У 5–6 класах цей принцип може реалізовуватися через аналіз повсякденного використання води, енергії, паперу, продуктів та одноразових речей. У 7–9 класах – через критичне оцінювання власних потреб, доцільності покупки, можливості ремонту, повторного використання або передачі речі іншій особі.

Особливе значення мають конкретні результати 9 СЗО 4.5.1, які передбачають критичне ставлення до надмірності власних потреб та їх обмеження з урахуванням фізіологічних, соціальних, моральних і духовних чинників [7]. Це дає змогу пов'язати відповідальне споживання з екологічною культурою та запобіганням утворенню відходів.

2.3. Відповідальне поводження з речами та відходами

Проблема відходів у Державному стандарті пов'язана з економним використанням природних ресурсів, відповідальним ставленням до довкілля, усвідомленням наслідків діяльності людини, ефективним використанням матеріалів і технологій, відповідальним споживанням та сталим розвитком [5]. Тому відповідальне поводження з відходами не слід зводити до навички «правильно викинути сміття». Воно має розглядатися в контексті життєвого циклу будь якої речі: потреба → споживання → використання ресурсів → утворення відходів → повторне використання → перероблення або інше відповідальне поводження. Пріоритетною є така ієрархія: не купувати зайвого → використовувати довше → ремонтувати → повторно використовувати → передавати іншому → сортувати та спрямовувати на перероблення там, де це можливо → відповідально поводитися із залишковими відходами. Для формування відповідної поведінки важливими є аналіз причин, альтернатив і наслідків рішення, а не лише оцінювання його як «правильного» чи «неправильного».

2.4. Вікова, здоров'язбережувальна та соціальна конкретизація

У 5–6 класах доцільно вибудовувати зв'язок ресурс – потреба – використання – наслідок – відповідальна дія, формуючи доступні для повсякденного життя звички. У 7–9 класах цей підхід переходить до аналізу власних потреб, оцінювання альтернатив, прогнозування наслідків, самостійного прийняття рішень та соціальної відповідальності. Екологічна культура водночас пов'язується із трьома взаємопов'язаними категоріями – здоров'ям, безпекою та добробутом. Її формування має виходити за межі індивідуальної поведінки й охоплювати спільну діяльність учнів, закладу освіти та громади. Доцільними є водні та ресурсні аудити, колективні проєкти, аналіз утворення відходів і розроблення правил ресурсозбереження.

2.5. Нормативно-методична матриця формування культури водозбереження та відповідального поводження з відходами

Для систематизації можливостей СЗО доцільно співвіднести конкретні результати навчання з їх екологічною конкретизацією табл. 1.

Матриця (табл 1.) демонструє, що проблематика водозбереження та відповідального поводження з відходами може органічно інтегруватися у конкретні результати навчання без створення окремої «екологічної надбудови» над її змістом.

Для реалізації цих результатів доцільно використовувати навчальні ситуації та практичні завдання, у яких учень визначає проблему, збирає інформацію, оцінює ризики, порівнює альтернативи, приймає рішення, реалізує дію та оцінює результат. Наприклад, водний аудит закладу освіти або аналіз утворення відходів у класі дозволяють поєднати дослідницьку діяльність із реальною зміною поведінки.

Сформованість екологічної культури доцільно оцінювати не лише за обсягом знань, а за усвідомленістю, здатністю прогнозувати наслідки, обирати альтернативи, практично реалізовувати відповідні дії, здійснювати саморегуляцію та брати участь у спільному розв'язанні екологічних проблем.

Табл. 1. Матриця формування культури водозбереження та відповідального поводження з відходами.

Table 1. Matrix for forming a culture of water conservation and responsible waste management.

Конкретний результат навчання	**Компетентнісний акцент**	**Екологічна конкретизація**
6 СЗО 1.1.1	Безпечна та корисна поведінка	Запобігання екологічним і побутовим ризикам; безпечне поводження з водою та відходами
6 СЗО 2.1.1	Виявлення небезпек	Розпізнавання екологічних і побутових небезпек
6 СЗО 2.2.1	Прогнозування наслідків	Оцінювання наслідків марнотратного використання ресурсів і забруднення
6 СЗО 2.3.1	Використання перевіреної інформації	Оцінювання інформації про воду, ресурси, відходи
6 СЗО 3.1.1	Вибір альтернатив	Вибір більш ресурсоефективної моделі поведінки
6 СЗО 4.5.1	Обмеженість ресурсів, ощадливість, повторне використання	Водозбереження, ресурсозбереження, повторне використання речей
6 СЗО 4.7.1	Співпраця	Спільне розв'язання екологічних проблем
9 СЗО 1.1.1	Відповідальність за здоров'я, безпеку і добробут інших	Спільна відповідальність за ресурси та довкілля
9 СЗО 2.1.1	Оцінювання рівня ризиків	Екологічні, техногенні та побутові ризики
9 СЗО 2.2.1	Прогнозування наслідків	Порівняння наслідків різних моделей споживання
9 СЗО 3.1.1	Вибір альтернатив	Вибір здорової, безпечної та ресурсоефективної поведінки
9 СЗО 3.3.1	Безпечні моделі поведінки	Безпечне поводження з водою та відходами
9 СЗО 4.5.1	Критичне ставлення до надмірності потреб	Відповідальне споживання та запобігання зайвому утворенню відходів

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведений аналіз засвідчує, що формування екологічної культури учнів базової середньої школи є складовою цілісного процесу формування відповідальної поведінки, пов'язаної зі здоров'ям, безпекою, добробутом і сталим розвитком. Державний стандарт базової середньої освіти створює нормативне підґрунтя для цього через екологічну компетентність, відповідальне ставлення до довкілля, ощадливе використання природних ресурсів, усвідомлення наслідків людської діяльності та орієнтацію на сталий розвиток.

Екологічний компонент Державного стандарту має міжгалузевий характер. Природнича галузь забезпечує розуміння природних процесів і наслідків антропогенного впливу, технологічна – ресурсоефективну практичну діяльність, громадянська – суспільну відповідальність, а соціальна і здоров'язбережувальна – перехід до особистого вибору, безпечної поведінки та відповідального прийняття рішень.

Водозбереження та відповідальне поводження з відходами не визначені Державним стандартом як окремі назви обов'язкових результатів, однак є конкретними проявами його вимог щодо ощадливого використання природних ресурсів, відповідального ставлення до довкілля, прогнозування наслідків, безпеки, здоров'я, добробуту та сталого розвитку. Особливе нормативне значення для цього мають низка конкретних результатів навчання (табл 1), зокрема конкретні результати, пов'язані з обмеженістю ресурсів, ощадливістю, повторним використання

матеріалів, безпечною поведінкою, оцінюванням ризиків, прогнозуванням наслідків і вибором альтернатив. У 5–6 класах доцільним є формування конкретних ощадливих і безпечних практик, тоді як у 7–9 класах – перехід до критичного аналізу потреб, відповідального споживання, оцінювання альтернатив і самостійного прийняття рішень. Таким чином, екологічна культура розвивається від звички до усвідомленої життєвої позиції.

Перспективним є поєднання екологічної освіти з професійною орієнтацією. Водозбереження, водопідготовка, очищення стічних вод, управління відходами, їх сортування, перероблення та утилізація є сферами сучасної професійної діяльності, технологічних інновацій і підприємництва. Ознайомлення учнів із відповідними професіями дозволяє показати практичне суспільне значення екологічної відповідальності.

Важливим напрямом екологічної освіти є також партнерство закладів освіти з підприємствами водопостачання та водовідведення, переробки й утилізації відходів, комунальними службами та іншими суб'єктами територіальних громад. Екскурсії, зустрічі з фахівцями, дослідницькі та проєктні роботи, ознайомлення з технологічними процесами й виконання локальних екологічних завдань можуть одночасно сприяти формуванню екологічної культури, практичних компетентностей, громадянської відповідальності та професійного самовизначення учнів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні та експериментальній перевірці методик формування культури водозбереження та відповідального поводження з відходами, визначенні критеріїв її сформованості, а також дослідженні потенціалу партнерської взаємодії закладів освіти з підприємствами водопостачання, водовідведення, переробки та утилізації відходів як складової екологічної освіти, професійної орієнтації та сталого розвитку громади.

ЕТИЧНА ДЕКЛАРАЦІЯ

Автор не має жодних відповідних фінансових чи нефінансових інтересів, про які варто повідомляти.

ДЕКЛАРАЦІЯ З ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Під час підготовки рукопису використано інструмент штучного інтелекту ChatGPT (Open AI) для мовного та стилістичного редагування окремих фрагментів тексту. Штучний інтелект не використовувався для отримання, оброблення чи інтерпретації експериментальних даних, виконання розрахунків, формулювання наукових результатів і висновків або добору наукових джерел. Усі наукові положення, результати, розрахунки, висновки та остаточний зміст рукопису перевірені й затверджені автором. Відповідальність за зміст статті, достовірність наведених даних та коректність використаних джерел несе автор.

ЛІТЕРАТУРА

1. **United Nations Environment Programme**. About water. Nairobi : UNEP. URL: https://www.unep.org/explore-topics/water/about-water

2. **World Health Organization; United Nations Children's Fund.** Progress on household drinking-water, sanitation and hygiene 2000–2024: special focus on inequalities. Geneva : World Health Organization, 2025. 176 p. ISBN 978-92-4-011514-9. URL: https://www.who.int/publications/i/item/9789240115149

3. **World Health Organization. Drinking-water.** Geneva: World Health Organization, 2023. URL: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/drinking-water

4. **European Commission. Commission Recommendation** (EU) 2025/1179 of 4 June 2025 on guiding principles of water efficiency first. Official Journal of the European Union. 2025. 16 June. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2025/1179/oj/eng

5. **Державний стандарт базової середньої освіти**: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898 : зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30 серп. 2022 р. № 972 та № 1000 від 06.08.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF

6. **Додаток 15 до Державного стандарту базової середньої освіти.** Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Компетентнісний потенціал: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р.

№ 898 : зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30 серп. 2022 р. № 972 та № 1000 від 06.08.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/139/f498849n222.doc

7. **Додаток 16 до Державного стандарту базової середньої освіти.** Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у соціальній і здоров'язбережувальній освітній галузі.: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898 : зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30 серп. 2022 р. № 972 та № 1000 від 06.08.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/139/f498849n222.doc

REFERENCES

1. **United Nations Environment Programme** About water. Nairobi : UNEP. Retrieved from https://www.unep.org/explore-topics/water/about-water

2. **World Health Organization (2025).** *United Nations Children's Fund.* Progress on household drinking-water, sanitation and hygiene 2000–2024: special focus on inequalities. Geneva: World Health Organization, 2025. 176 p. ISBN 978-92-4-011514-9. Retrieved from https://www.who.int/publications/i/item/9789240115149

3. **World Health Organization (2023).** *Drinking-water.* Geneva : World Health Organization, 2023. Retrieved from https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/drinking-water

4. **European Commission (2025).** *Commission Recommendation (EU) 2025/1179* of 4 June 2025 on guiding principles of water efficiency first. Official Journal of the European Union. 2025. 16 June. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2025/1179/oj/eng

5. **Cabinet of Ministers of Ukraine (2026).** *State Standard of Basic Secondary Education*: approved by the Resolutions of August 30, 2022 No. 972 and No. 1000 of August 6, 2026 Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF [in Ukrainian]

6. **Cabinet of Ministers of Ukraine (2026).** *State Standard of Basic Secondary Education : Appendix 15*. Social and Health-Preserving Educational Branch. Competency Potential. approved by Resolution of September 30, 2020 No. 898: as amended by Resolutions of August 30, 2022 No. 972 and No. 1000 dated August 6, 2026. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/139/f498849n222.doc [in Ukrainian]

7. **Cabinet of Ministers of Ukraine (2026).** *State Standard of Basic Secondary Education* : Appendix 16. Social and Health-Care Education. Requirements for Obligatory Results of Student Learning in Social and Health-Care Education. approved by Resolution of September 30, 2020 No. 898 : with amendments, introduced in accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 30, 2022 No. 972 and No. 1000 dated August 6, 2026. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/139/f498849n222.doc [in Ukrainian]

Formation of a culture of water use and responsible waste disposal among basic secondary education students

Vasyl Zaplatynskyi

Abstract. The article considers the problem of forming a culture of water use and responsible waste management among students of basic secondary education as a component of the formation of an ecological culture. The relevance of this task is substantiated in the conditions of limited fresh water resources, deterioration of their quality, growth in consumption and waste generation. The purpose of the article is to analyze the regulatory basis for the formation of students' ecological culture, determine the role of social and health-saving and other educational branches and substantiate the possibilities of specifying the provisions of the State Standard of Basic Secondary Education on water conservation, resource conservation, responsible consumption and waste management. The provisions of the State Standard of Basic Secondary Education are analyzed, in particular, environmental competence, requirements for the economical use of natural resources, a responsible attitude to the environment, forecasting the consequences of activities and sustainable development. The interdisciplinary nature of the formation of ecological culture is established and the contribution of natural, technological, civic and historical, information, social and health-preserving educational branches is determined. Special attention is paid to the social and health-preserving branch as a means of transition from environmental knowledge to everyday responsible behavior. It is shown that water conservation and sorting or reuse of things are not defined by the State Standard as separate names of mandatory learning outcomes, but are specific manifestations of broader regulatory requirements. The significance of the results of 6 SZO 4.5.1, 9 SZO 4.5.1 and the results related to forecasting consequences, risk assessment, choice of alternatives and safe behavior is substantiated. A normative and methodological matrix of their ecological concretization is proposed. Age dynamics are determined, and the following: in grades 5–6, the formation of economical and safe practices prevails, in grades 7–9 – critical analysis of needs, alternatives and consequences of decisions. The possibilities of using water and resource audits, practical and project tasks are outlined. The prospects of combining environmental education with professional orientation and partnership of educational institutions with water supply, wastewater treatment, waste processing and disposal enterprises are emphasized.

Keywords: ecological culture, water use culture, water conservation, resource conservation, responsible consumption, waste management, basic secondary education, social and health-saving educational branch, environmental competence, sustainable development, professional orientation.

Дата першого надходження рукопису 08.09.2026
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування 20.09.2026
Дата публікації 31.10.2026